

การวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาเกี่ยวกับว่านที่มีผลต่อการผลิตและความสัมพันธ์ในกลุ่มผู้ปลูกว่านครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับว่าน และศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับว่านที่มีผลกระทบต่อรูปแบบการผลิตและความสัมพันธ์ในการผลิตในกลุ่มผู้ปลูกว่าน

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้ปลูกว่าน ผู้ขายว่าน และผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ เขียนว่าน ผู้อาวุโส และผู้นำองค์กรของรัฐ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล วิเคราะห์และนำเสนอโดยการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ชุมชนบ้านถ้ำเดิมความเจริญยังเข้าไปไม่ถึงทำให้วิถีชีวิตของชุมชนไม่ได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอกมากนักและต้องพึ่งพาตนเอง ว่านยังเรียกว่า “หวาน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชนและมีจำนวนชนิดไม่กี่ยุคเท่านั้น จนเมื่อความเจริญเข้ามา มีผลทำให้ชุมชนเริ่มเชื่อมต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว บทบาทของว่านได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยโดยว่านได้กลายเป็นสินค้าในระบบตลาด ว่านได้กลายเป็นอาชีพ ได้มีการหาพันธุ์ว่านมาขายมากขึ้นตามความต้องการของตลาด เริ่มใช้คำว่า “ว่าน” แทน “หวาน” ผู้ที่ทำอาชีพเกี่ยวกับว่านได้มีการทดลองใช้ว่านในการรักษาอาการป่วยเล็กๆ น้อยๆ แล้วได้ผลดี จึงเป็นที่รู้จักและปลูกใช้กันในชุมชนหลายชนิด ไม่นานความนิยมค่อยๆ ลดลง

ไปทำให้ว่านทางไสยศาสตร์หายไปจากแผงว่านเกือบหมด แต่ว่าทางสมุนไพรยังคงอยู่ในชุมชนและยังมีการใช้กันอยู่จนปัจจุบันมาเป็นที่ยอมรับอีกครั้ง เมื่อสังคมไทยหันมาสนใจสมุนไพรมากขึ้น ซึ่งเน้นว่านที่มีสรรพคุณทางยาเป็นหลักจึงทำให้ว่านยาหลายชนิดที่มีอยู่เดิมและที่ได้เข้ามาที่หลังในช่วงก่อนกลับมาได้รับความนิยมจนสามารถปลูกขายได้อีกครั้ง

พันธุ์ว่านดั้งเดิมนั้นมีเพียงไม่กี่ชนิด ต่อมาเมื่อว่านกลายเป็นสินค้าแล้วได้มีหัวว่านมาขายเพิ่มขึ้นอีกหลายชนิด ว่านเหล่านี้ผู้ที่ทำอาชีพนี้ปลูกไว้เพื่อขายจึงไม่ได้แพร่หลายเข้าไปในชุมชนเท่าไร แต่ว่านทางสมุนไพรที่เข้ามากลับมีการแพร่เข้าไปในชุมชน จากการทดลองใช้ของผู้ที่ทำอาชีพขายว่านแล้วได้ผลดีจึงมีการบอกต่อๆ กัน จนปัจจุบันว่านยาที่ได้รับการนิยมนั้นเนื่องจากการสนับสนุนการใช้สมุนไพรของรัฐบาล ทำให้ว่านหลายชนิดในชุมชนได้รับความนิยมขึ้นมา

การเรียนรู้เกี่ยวกับว่าน แต่เดิมเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ในการทดลองใช้เองแล้วถ่ายทอดให้ผู้อื่นต่อไป เรียนรู้จากผู้ที่ใช้มาก่อนจากบรรพบุรุษแล้วสืบทอดกันมา หลังจากเริ่มมีอาชีพเกี่ยวกับว่านยังมีการเรียนรู้จากหนังสือเพิ่มเติม ศึกษาจากตัวอย่างของจริงและฝึกฝนการแยกแยะจนชำนาญแล้วถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป การเรียนรู้ที่ศึกษาเพิ่มเติมจากสิ่งที่ได้รับสืบทอดมาเป็นการนำความรู้จากภายนอกทั้งจากหนังสือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งการฝึกฝนจนชำนาญแล้วนำความรู้ทั้งสองมาผสมผสานกัน จนสามารถทำเป็นอาชีพได้

มุมมองของผู้ปลูกแบบเดิม มองว่าว่านเกี่ยวข้องกับชีวิตไม่ว่าจะเป็นยาสมุนไพรหรือที่พึ่งทางใจ มุมมองว่านของผู้ที่ทำอาชีพเกี่ยวกับว่านทั้งผู้ขาย และผู้ปลูกเพื่อขาย มองว่าว่านเคยมีบทบาทในวิถีชีวิตชุมชนแต่ปัจจุบันว่านเป็นสินค้าที่สามารถขายได้ มุมมองของผู้ซื้อ มองว่าว่านว่าเป็นยาสมุนไพรที่น่าสนใจ มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีประวัติยาวนานน่าหามาปลูกไว้ และมุมมองของเขียกว่าน มองว่านเป็นมรดกทางภูมิปัญญา และมีอำนาจในตัวเอง ควรที่ปลูกไว้เป็นมงคลและอนุรักษ์ไว้

ผลของการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาเกี่ยวกับว่าน ที่ทำให้การผลิตว่านแบบเดิมที่เน้นการผลิตที่ใช้ในครัวเรือนในปริมาณที่ไม่มากนักซึ่งปลูกตามบ้านเรือน ต่อมาได้เปลี่ยนรูปแบบการผลิตเพื่อการค้าให้มีปริมาณที่มากพอที่ขายได้ มีการส่วนเพิ่มพื้นที่การผลิตว่านเพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากพอต่อความต้องการของตลาด มีอยู่ 4 รูปแบบ คือ การปลูกตามบ้านเพื่อใช้เอง การหาจากป่า การปลูกตามบ้านเพื่อขาย และการปลูกเชิงพาณิชย์

ความสัมพันธ์ทางการผลิตว่าน เดิมเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยน้ำใจไมตรีเป็นหลัก เมื่อคุณค่าของว่านเปลี่ยนไปเป็นว่านในระบบตลาด การช่วยเหลือกันเป็น การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันภายในกลุ่มผู้ปลูกว่านด้วยกัน

The objectives of this qualitative research, namely, Changes in *Warn* (*Zingiburaceae*) Local Wisdom Affecting Production and Relationship among Planters, were to study the local wisdom relating to *Warn* (*Zingiburaceae*), and the changes in local wisdom affecting the production and relationship among the *Warn* planters. *Warn* is a common name of herbal plants locally and naturally grown in most villages, particularly, the moisture areas. There are various kinds of *Warn*.

Data were collected from the key informants, consisting of the *Warn* planters, sellers, *Warn* knowledgeable people, senior people and leaders of some government organizations. Non-participant observations and informal interviews were applied to collect data. The collected data were examined, then, identified according to the issues, grouped for further analyses and descriptively presented.

The research results were as follows.

In the past, “Ban Thum” community was not accessed by modernization, and affected by the outside change impacts. This community had to rely on itself, using some numbers of *Warn* as herbal medicinal plants, both medicinally and spiritually, in the people’s folkways. When the modernization came to the community, it had social contacts with the outer societies. Such a change made the *Warn* roles changed to be a kind of merchandise in

the market and became an occupational object of the planters to suit the marketing demand. The villagers attempted to search for more *Warn* and the *Warn* knowledgeable people experimented to apply it in some little health care problems fruitfully. Various kinds of *Warn* became well known and widely grown in the community. However, people declined to use *Warn* in a super natural belief dimension, and was gradually nearly neglected in practice. However, it was still locally used as part of the herbal medicinal practices within and outside the community, resulting in growing up to reach the demand side of the markets. The people kept growing *Warn* as part of their occupations and hobbies.

In the past, there were not many indigenous *Warn* species found in the community. When the marketing and fashion demands rose up, the planters attempted to search and grow more new species and found that the ones applicable for herbal medicinal practice were disseminated within the community widely. Moreover, mouth-to-mouth communication and the supporting policy of the Government in herbal medicinal usage made *Warn* better known and fond of.

Learning about *Warn* began from learning from the experimental experiences of the people and planters, then, transferred to the new generations. Some people learnt from their ancestors from generations to another generation continuously. When the planter earned their livings from growing and selling *Warn*, they gained more knowledge from documents and transferred to their next generations. They also studied more related information from books, experience exchanges and practices, then integrated with their existing skills till that knowledge became significant to their occupation.

The former *Warn* planters saw it as a relationship to their lives, either in the dimensions of herbal medicinal, spiritual matters, occupation, or its roles in their folkways. Currently, *Warn* became sellable merchandise and the herbal medicinal plants with a trustful and spiritual holy type. The *Warn* knowledgeable people saw it as the local wisdom heritage with its own characteristics, and should be grown and conserved for the betterment of the planters and community.

The effects of changes in the *Warn* local wisdom were found that the people changed from planting small number of *Warn* species within their house premises to a merchandise purpose with a greater number. Those effects helped increasing the planting areas of *Warn* production to meet the marketing demand. In sum, there were four types of *Warn* production – planting within the households, searching more from the forests, home grown type for merchandise purpose, and widely growing for merchandise purpose.

The relationship between *Warn* production and its purposes were changed from using it for mutual help among needy people and neighbors to marketing system. A change from mutual help to benefit exchanges among the planters was also another type of relationship.